

<https://doi.org/10.62837/2025.7.72>

ŞƏRQİYYƏ HÜMBƏTOVA
fil.ü.f.d., dosent, ADPU-nun Şəki Filialı M.Ə.Rəsulzadə pr. 305
humbetova.55@mail.ru

“OĞUZNAMƏ” DİLİNDƏ SİNTAKTİK YOLLA SÖZ YARADILMASI

Açar sözlər: “Oğuznamə”, abidə, sintaktik üsul, mürəkkəb söz, komponent, milli söz, alınma söz

Ключевые слова: "Огузнаме", письменный памятник, синтаксический способ, сложное слово, компонент, исконное слово, заимствование.

Key words: "Oghuzname", monument, syntactic method, compound word, component, native word, borrowed word.

“Oğuznamə” dilinin lüğət tərkibini zənginləşdirən sözlərin bir qismi sintaktik yolla əmələ gəlmişdir. Dilin sintaktik imkları əsasında əmələ gələn yeni sözlər sintaktik yolla yaranan sözlər adlanır. Bu yolla yeni söz yaradılarkən iki və daha artıq sözlərin birləşməsindən istifadə edilir. Bu cür sözlərə quruluşuna görə mürəkkəb sözlər deyilir. “Oğuznamə”də işlənmiş mürəkkəb sözlərin leksik – qrammatik əlamətləri müxtəlifdir. “Belə ki, müasir dil prinsiplərinə əsasən istər mürəkkəb sözlərin əmələgəlmə yolları, tərəflərin semantik əlaqəsi, komponentlərin quruluşu və mənşəyi ilə bağlı təhlillər dildə sabitləşmiş və arxaıkləşmiş vahidlər əsasında aparılmışdır.” (2, 98) Qeyd etmək lazımdır ki, mənbədə işlənmiş bütün mürəkkəb sözlər nitq hissələrinə görə təsnif olunaraq aşağıdakı kimi qruplaşdırılır.

1. Mürəkkəb isimlər. Qədim folklor abidəsinin dilindəki mürəkkəb isimlər əsl Azərbaycan türk mənşəli sözlərdən ibarət olan mürəkkəb isimlər və alınma sözlərin iştirakı ilə əmələ gələn mürəkkəb isimlər kimi müşahidə edilir.

Əsl Azərbaycan sözlərindən ibarət olan mürəkkəb isimlər müxtəlif yollarla əmələ gəlmişdir.

– Müxtəlif mənalı iki sadə sözün birləşməsindən əmələ gələnlər: **Ayaqqabı** dar olıcaq cəhan genliyi neyləsün.(6,40); **Subaşı** (qoşun başçısı) ilə irişən yurtdan çıxar.(6, 111); **Sacayaq** ərgən burnunadır.(6,115); Güyəgü **qayınata** topraqındandır.(6,153). Bu nümunələrdən **ayaqqabı** və **subaşı** mürəkkəb isimləri ikinci komponentə ahənginə görə **-ı** şəkilçisinin artırılması ilə yaradılmışdır.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, prof.A.Qurbanov müasir Azərbaycan ədəbi dilində sintaktik yolla yeni söz yaradılmasının iki üsulunu göstərir: “1) Leksik-sintaktik üsulla söz yaradılması. Bu qayda ilə yaranan sözlərdə heç bir morfoloji vasitədən istifadə olunmur. Burada ancaq leksemlər- leksik vahidlər birləşərək sintaktik əlaqə əsasında yeni söz əmələ gətirir: məsələn: istisu, ağciyər, qayınata... 2) Leksik-qrammatik üsulla söz yaradılması. Bu üsulla əmələ gələn sözlərdə istər leksik, istərsə də qrammatik şəkilçilərdən istifadə olunur. Belə ki, sözlər

birləşdirilərkən komponentlərə bu və ya digər şəkilçi qoşularaq sintaktik əlaqə əsasında yeni söz yaranır.”(4, 391)

– Sinonimlərdən düzəlmələr: **Oğul- qız** evin çanağı- çölməyi kibidir.(6, 33); Avınmaq **arpaya-buğdaya** yaraşır.(6,57) **Əmə-səmə** inanma,əmsiz- səmsiz də qalma. (6,61) -(Dava-dərmana inanma, dava-dərmansız da qalma.); **Tuz-ətmək**(duz-çörək) bilməzdən it yegdir.(6,121); Bir evdə ki, **kölə-qaravaş** olmaya, ol evin bərəkəti olmaz.(6,77); Dövlətlü evin **qonuğu-qoyuluşu** gəlür.(6,100); **Qavın- qarbus** vaxtında bıçqısız olan yanın çarbinur.(6,142).

- Antonim mənalı sözlərin birləşməsindən əmələ gələnələr: **Ölüm-dirim** bizimçündür.(6, 31); **Dərə-təpə** qalmaya, tarla ola.(6, 34); **İssi-sovuq** bizim içündür.(6,37); **Sağlıq- sayruluq** bizim içündür.(6,115).

- İkinci tərəfi ayrılıqda işlənməyən sözlərin birləşməsindən əmələ gələnələr: **Tana-tolubı** qalmaya, öküz ola. (6, 34); Buçuqlu armudun nə **sapı – supu**?! (6,78)

Alınma sözlərin iştirakı ilə əmələ gələn mürəkkəb isimlər. Bu növ isimlər “Oğuznamə”də azlıq təşkil edir. Əvvəlcə ərəb- fars mənşəli mürəkkəb isimləri nəzərdən keçirək: **Haqtəala** qulını qəhr ilə daim qaramaz.(6,90); **Sərxoş** gördüyünə ulaşur, oda düşən buruşur.(6,109); **Meyxanə** el evidir.(6, 164).

Tərəflərindən biri alınma sözlərdən ibarət olan mürəkkəb isimlər: Dövlət yegdir **əql-dən-usdan** dəxi.(6, 99) Nümunədəki əql-us sözü şifahi danışıda fonetik dəyişikliyə uğrayaraq “ağıl-huş kimi işlənməkdədir; Yar odur ki, **bun dəmində** ola yar.(6,176) Bu pəremidə isə “bun dəmi” mürəkkəb sözü müasir dildə işləkliyini itirmişdir.

2.Mürəkkəb sifətlər. Eyni sifətin təkrarı ilə əmələ gələnələr: **Uzağ-uzaq** yer salımın yollar bilür.(6, 32); **Ulu-ulu** tağları keyiklər bilür.(6, 32)

- İsimlə düzəltmə sifətin birləşməsindən əmələ gələnələr: **Öküz buynuzlu** inək südsüz olur, **İnək buynuzlu** öküz gücsüz olur.(6,29); İssi(sahibi) aqçasın istəyicək **canalıcı** sandım.(6,167).

–Sayla düzəltmə sifətin birləşməsindən əmələ gələnələr: **İki könüllü** olma.(6,41); Buçuq (yarım)gilə taxıla nə **iki gözlü** dəgirmən gərək? (6, 71); Hər kişinin **bir dürlü** halı var. (6,169).

Bu pəremilərdəki mürəkkəb sifətlərdən **bir dürlü** bir cür kimi müasir dilimizdə işlənməkdədir.

- Sadə və düzəltmə sifətlərin və yaxud da antonim sözlərin birləşməsindən əmələ gələnələr: **Uzunayaqluya** inanmaq olmaz.(6,27); El sərrafdır: **eyüyi- yatluvi** bilür.(6,41); El **baylu-yoxsullu** olur.(6,174). Bu mürəkkəb sifətlər müasir dilimizdə arxaikləşmişdir.

- İkinci tərəfi ayrılıqda işlənməyən mürəkkəb sifətlər: **Əgri-bügri** yol toğrulur.(6,52) Bu pəremidəki əgri-bügri sifəti müasir dilimizdə səs dəyişməsilə(əyri- üyrü) işləkliyini qoruyur.

– Abidənin dilində alınma sözlərin iştirakı ilə əmələ gələn mürəkkəb sifətlərə təsadüf olunmur.

3. Mürəkkəb feillər. Məlum olduğu kimi, mürəkkəb feillərin yaranmasında mənşəcə milli sözlər əsas rol oynayır. Bununla belə ərəb, fars dillərinin təsiri ilə dilimizin lüğət tərkibinə daxil olan alınmalar mürəkkəb feillərin əmələ gəlməsində birinci tərəf kimi iştirak etmişdir. Ərəb, fars sözlərinin feilləşməsində Azərbaycan dilinin köməkçi feilləri əsas rol oynamışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan dilində köməkçi feillər hesabına yaranan mürəkkəb feillər başqa quruluşlu feillərə nisbətən daha məhsuldardır. Bu xüsusiyyət “Oğuznamə”də də özünü göstərir. Olmaq, etmək, eləmək və qılmaq köməkçi feilləri milli və alınma sözlərə qoşularaq xeyli miqdarda mürəkkəb strukturlu feil əmələ gətirmişdir. Məsələn:

Olmaq feili ilə: Eyü dostunla **yavuz** (pis) **olma**.(6,64); Ulu sevilmə adam adama **gərək olur**.(6,64); Borcun yoğ isə **boyun ol**.(6,79); Çıraq dibi **qaranu olur**.(qaranlıq olur) (6,87); Dilərsən aləmdə **dinc olasan**, Nə verəsiyə verəsən, nə ödənc alasan.(6, 99); Səndən ötrü **sayru**(xəstə) **olançun**, sən öl.(6,107); **Sağlıq olsun**, əski güssə ilə yatduğumuz yoq.(6,118); Yavuz (pis) gün **eyü** (yaxşı) **olur**, yavuz adam **eyü olmaz**.(6,182).

“Oğuznamə” dilində də olmaq feili vasitəsilə yaranmış mürəkkəb feillər üstün mövqedə görünür.

Eyləmək feili ilə: Xoratun (zarafatcılıq) barışduğunla **lağ eylə**.(6, 92); Diriligündə ölüm **yarağın eylə**, sağlığında xəstəliq **yarağın eylə**.(6, 93) – yarağın eyləmək(hazırlaşmaq); Gücün yetdüyünə **güc eylə**.(6, 156); Hər kişişi bir işə **tuş eyləmiş**, Anun ilə könlünü **xoş eyləmiş**.(6, 171).

Etmək feili ilə: Bəgi el **yavuz edər**, qışı yel **yavuz edər**.(6,69)- yavuz etmək(pisləmək); **Calaq etmək** əl zəhmətidir.(6, 84); Qorqaq bazırgan **assı etməz**.(6,141) – assı etmək(faydalı olmaq).

Qılmaq feili də et, eylə feillərinin sinonimi kimi bir neçə mürəkkəb feilin tərkibində işlənmişdir. Ərənlər nəqdə **dua qılmışlar**.(6, 45)- dua qılmaq(səcdə etmək); Son peşimanlıq **assı qılmaz**.(6,114)- assı qılmaq (fayda etmək); Yenmədik aş **dua qılınmaz**.(6, 174); Verdüyünə **şükür qıl**, olma füzul, Asıla mənə budur, bəklə usul.(6,168)- şükür qılmaq(razılıq etmək).

Dua qılmaq və şükür qılmaq feillərinin birinci tərəfi ərəb- fars mənşəlidir.

Birinci komponenti alınma söz və ikinci komponenti köməkçi feillərdən ibarət olan mürəkkəb feillərə də “Oğuznamə” dilində az da olsa rast gəlinir. Məsələn:

Olmaq feili ilə: Baş gedəcək **payidar olmaz** ayaq.(6,73)- payidar olmaq(daimi olmaq); Dəvəcə qalağına **qane ol**.(6, 99)- qane olmaq; **Arif ol**, suyu talib iç.(6, 127) – arif olmaq(hər şeyi bilmək); **Nəsb olmayınca** basub ölməz.(6,166)- nəsb olmaq(qismət olmaq) və s.

Eyləmək feili ilə: Allah sağ gözi sol gözə **möhtac eyləməsün**.(6, 22) – möhtac eyləmək; Qan ilə **qanun eyləmə**.(6,133)- qanun eyləmək; Köpək ilə qardaş oquşma,

oquşarsan miçəgün **hazır eylə**.(6,151)- hazır eyləmək; Hər kişiyi bir işə **tuş eyləmiş**, Anun ilə könlünü **xoş eyləmiş**.(6,171)- tuş eyləmək, xoş eyləmək(sevinmək).

Onu da qeyd edək ki, analitik ad+ feil strukturunun formalaşmasında isim və sifət əsas rol oynayır.

“Birinci tərəfi ad, ikinci tərəfi müstəqil feillərdən ibarət olan mürəkkəb feillər “Oğuznamə”nin lügət tərkibində kifayət qədər vardır. Belə sözlərdə müstəqil feillər semantik cəhətdən isimlə monolitləşir və əvvəlki mənasından uzaqlaşaraq məcazlaşır. Birinci tərəfi ifadə edən isimlər isə əsasən türk, yaxud da alınma sözlərdən ibarət olur.” (2, 102) Nümunələrə nəzər salaq: Bir kişinin adı çıqıncayadək **gönü çıxar**.(6, 74); Türkə **yüz vermə** kim, cahanı yıqar. (6, 80) Birəgü əli yüzündə olmasın dersən, **dilini tut**.(6, 83); Çirkinə gözəl desən, **quyruq bular**, Gözələ çirkin desən, **dodaq yalar**. (6, 84); Verdüğün bilür isən dəxi verə, bilməz isən anı da ala, həm boynına **sillə vurə**.(6,168); Yovaya(yavaya) **könül vermə**.(6,174)- könül vermək(sevmək).

Göründüyü kimi, həmin feillər türk(milli) mənşəli isimlərlə feillərin birləşməsi nəticəsində düzəlib məcazi mənə ifadə edirlər. Frazoloji birləşmə şəklində olan mürəkkəb feillər dilimizin bütün dövrləri üçün səciyyəvidir.

Birinci tərəfi alınma söz və ikinci komponenti müstəqil feillərdən düzələn mürəkkəb feillər abidənin dilində nisbətən məhduddur: Ayı gör, **oruc tut**; ayı gör, bayram et. (6, 48); Ata binmək can üstündə **can bəsləməkdir**.(6,54); Səlitəyə(abırsıza) **salam ver** keç.(6,107); Sədəqə verən əllər **dərd görməsün**.(6,119); İllətlə dirilən möhnətlə **can verər**.(6,127); Hər kişiyə bir tamaşa **xoş gəlür**.(6, 171); Yenilə bay olan **salam almaz**.(6, 174)

Hər iki komponenti feillərdən ibarət olan mürəkkəb feillər. Məlum olduğu kimi, mürəkkəb feillərin yaranma yollarından biri də müstəqil feillərin birləşməsi ilədir. Bu növ feillərin birinci tərəfi feili bağlama şəklində, ikinci tərəfi isə feilin təsriflənən formasından ibarət olur. Adlarla feillərin birləşməsindən düzələn mürəkkəb feillərə nisbətən qeyri – məhsuldar olan bu formalı feillər “Oğuznamə”də də kifayət qədər işlənmişdir. Məsələn: İti öldürən **sürüyü bilür**.(6,36)-sürüyü bilmək(sürüyə bilmək); Ulular sözün tutmayan **ulayu qalur**.(6, 57)- ulayu qalmaq(ulaya-ulaya qalmaq(məcəzi mənada), çarəsiz qalmaq); Nəсібində var isə, qaşığında **çıqa gələ**.(6,166)- çıqa gəlmək(çıxıb gəlmək);

Varduğun evdəkilər əgər qarağuyusa, sən də bir gözünü **qıpa qo**.(6,167)- qıpa qoymaq(qapamaq, göz qırpmmaq); Yunluyı basarlar, yunsuzı **qoyu verirlər**.(6,176)- qoyu vermək (buraxmaq, əlindən qoymaq).

Abidənin dilindəki bu növ tərz məzmunlu mürəkkəb feillər müasir ədəbi dilimizdə, demək olar ki, arxaıkləşmiş və morfoloji əlaməti dəyişmiş vəziyyətdə, yəni birinci komponentləri –a², -ib⁴ feili bağlama şəkilçiləri ilə müşahidə edilir.

Prof.S.Cəfərov yazır: “bəzi –ib, -ib, -ub, -üb şəkilçili feili bağlamalardan sonra əsasən gəlmək, qalmaq və bu kimi hərəkət tərzi tələb edən feillərin əlavəsilə

mürəkkəb feillər düzəlir. Məsələn, çapıb gəlmək, axıb gəlmək, donub qalmaq və s.” (1, 177)

4. Mürəkkəb zərflər. “Oğuznamə”nin dilində işlənmiş mürəkkəb zərflər də azlıq təşkil edir və onların yaranma üsulları əsasən müasir ədəbi dilimizdəki kimidir.. Məsələn: Nərdiban **ayaq-ayaq** çıxılır.(6,165). Nümunədə sintaktik yolla düzələn ayaq-ayaq mürəkkəb tərzli hərəkət zərfləri eyni ismin adlıq halda təkrarı ilə, İş **bir-bir** olur.(6, 36) paremisində bir-bir mürəkkəb zərfləri bir miqdar sayının adlıq hal formasında təkrarlanması ilə yaranmışdır.

Gündən-günə düğün olsa, **Günaşırı** bayram olsa! (6, 154) Bu paremidə isə davamlı zaman anlayışı ifadə edən **gündən- günə** mürəkkəb zərflərinin birinci tərəfi çıxışlıq hal, ikinci tərəfi yönlük hal şəkilçisi ilə, **günaşırı** zərfləri isə ikinci növ təyini söz birləşməsi əsasında formalaşmışdır. Hər iki zərflər sintaktik – morfoloji yolla əmələ gəlmişdir. Apardığımız müşahidələr göstərir ki, “Oğuznamə” dilində işlənmiş mürəkkəb sözlərin əksəriyyəti əmələ gəlmə üsullarına görə öz müasir formalarına uyğundur və müasir ədəbi dilimiz üçün də səciyyəvidir.

Ədəbiyyat

1. Cəfərov S.Ə. Azərbaycan dilində söz yaradıcılığı. Bakı, ADU nəşri, 1960
2. Əsgərova A. “Oğuznamə”nin dili. Bakı, “Təhsil” NPM, 2011.
3. Kazimov.Q. Müasir Azərbaycan dili. Morfolojiya Bakı, “Elm və təhsil” nəşriyyatı, 2014
4. Qurbanov A.M. Müasir Azərbaycan ədəbi dili. Bakı, “Maarif” nəşriyyatı, 1985
5. Mirzəzadə H. Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası. Bakı, Azərbaycan Universiteti, 1990.
6. “Oğuznamə”. Bakı, “Şərq – Qərb”, 2006.
7. Tanrıverdi Ə.V. Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası. Bakı, “Elm və təhsil” 2012.

Шаргия Гумбатова

Словообразование синтаксическим путем в языке «Огузнаме»

Резюме

В данной статье рассматривается словообразование синтаксическим путем в языке памятника «Огузнаме», относящегося к XVI–XVII векам. При этом способе словообразования используется соединение двух и более слов. Такие слова по своей структуре называются сложными словами. Лексико-грамматические признаки сложных слов, употребленных в «Огузнаме», различны.

Сложные слова, наблюдаемые в языке памятника, можно классифицировать по частям речи следующим образом:

1. Сложные имена существительные.

Эти существительные наблюдаются как сложные слова, состоящие из исконных азербайджанских слов, так и образованные при участии заимствованных слов.

Сложные существительные, состоящие из исконных азербайджанских слов, образованы различными способами:

– путем соединения двух простых слов с разными значениями: *ayaqqabı* (6,40), *sacaayaq* (6,115), *qaymata* (6,153);

– из синонимов: *arpa-buğda* (6,57), *kölə-qaravaş* (6,77);

– из антонимов: *ölüm-dirim* (6,31), *dərə-tərə* (6,34), *sağlıq-sayruluq* (6,115);

– из слов, вторые компоненты которых отдельно не употребляются: *tapa-tolub* (6,34).

Сложные существительные, образованные при участии заимствованных слов.

Такие существительные в «Огузنامه» встречаются редко.

Арабско-персидские сложные существительные: *səğxoş* (6,109), *meuxanə* (6,164);

сложные существительные, один из компонентов которых является заимствованным: *əql-us* (6,99), *bun dəmi* (6,176).

Слово *əql-us* в устной речи подверглось фонетическим изменениям и употребляется как «*ağıl-huş*»; сложное слово *bun dəmi* в современном языке утратило свою активность.

2. Сложные прилагательные.

– Образованные повтором одного и того же прилагательного: *uzağ-uzağ, ulu-ulu* (6,32);

– Образованные соединением имени существительного и производного прилагательного: *öküz buynuzlu, inək buynuzlu* (6,29);

– Образованные соединением числительного и производного прилагательного: *iki könullü* (6,41), *iki gözlü* (6,71);

– Образованные соединением простых и производных прилагательных или же антонимов: *uzunayaqlı* (6,27), *baylu-yoxsullu* (6,174). Эти сложные прилагательные в современном языке архаизировались;

– Сложные прилагательные, второй компонент которых не употребляется отдельно: *əgri-bügrü* (6,52). Это прилагательное сохранило свою активность в современном языке в измененной звуковой форме (*əyügi-üyüğü*).

В языке памятника не встречаются сложные прилагательные, образованные при участии заимствованных слов.

3. Сложные глаголы.

Как известно, при образовании сложных глаголов основную роль играют слова исконного происхождения. Вместе с тем, под влиянием арабского и персидского языков, заимствованные слова также приняли участие в образовании сложных глаголов в качестве первого компонента. В процессе

глаголообразования основную роль играли вспомогательные глаголы азербайджанского языка. Следует отметить, что в азербайджанском языке сложные глаголы, образованные за счет вспомогательных глаголов, более продуктивны по сравнению с глаголами другой структуры. Эта особенность проявляется и в «Огузنامه». Вспомогательные глаголы *olmaq* («быть»), *etmək*, *eləmək* («делать»), *qılmaq* («совершать») соединяясь с исконными и заимствованными словами, образовали значительное количество сложных глаголов. Например: *qaranı (qaranlıq) olmaq* (6,87), *lağ eyləmək* (6,92), *calaq etmək* (6,84), *şükür qılmaq* (6,168) и др.

Также в языке «Огузنامه» встречаются сложные глаголы, первый компонент которых является заимствованным словом, а второй – вспомогательным глаголом. Например: *qane olmaq* (6,99), *möhtac eyləmək* (6,22) и др.

Сложные глаголы, первый компонент которых является именем существительным, а второй — самостоятельным глаголом, также в достаточном количестве встречаются в лексическом составе «Огузنامه». Такие сложные глаголы выражают переносное значение и выступают в форме фразеологических сочетаний: *gönü çıxmaq* (6,74), *yüz vermək* (6,80), *dilini tutmaq* (6,83), *könül vermək* (6,174) и др. Сложные глаголы, первый компонент которых является заимствованным словом, а второй — самостоятельным глаголом, в языке памятника встречаются относительно ограниченно. Например: *oguc tutmaq* (6,48), *salam vermək* (6,107), *dərd görmək* (6,119) и др. Сложные глаголы, оба компонента которых являются глаголами, также в известной степени употреблялись в «Огузنامه». Например: *sürüyü bilmək* (*sürüyə bilmək*) (6,36), *çıra gəlmək* (*çıxıb gəlmək*) (6,166) и др.

Подобные сложные глаголы смыслового характера в языке памятника в современном литературном языке практически архаизировались и сохранились в измененной морфологической форме, то есть их первые компоненты сопровождаются деепричастными аффиксами $-a^2$, $-ib^4$.

4. Сложные наречия.

Сложные наречия, употребленные в языке «Огузنامه», также немногочисленны, и способы их образования в основном совпадают с современным литературным языком. Например: *ayaq-ayaq* (6,165), *bir-bir* (6,36), *gündən-günə* (6,154) и др.

Shargiyya Humbatova

Word Formation through the Syntactic Methodology in the Language of "Oghuzname"

Summary

This article provides a discussion of the formation of words through syntactic means in the language of the "Oghuzname" monument, dating back to the 16th–17th centuries. This methodology involves the formation of neologisms by means of the

combination of two or more words. Such words are structurally classified as compound words. The compound words used in the "Oghuzname" vary in terms of variability with regard to their lexical and grammatical features. The compound words observed in the monument's language can be grouped by part of speech as follows:

1. Compound nouns. In the language of "Oghuzname", the classification of compound nouns is typically characterized by two distinct categories. Firstly, the compound nouns formed from native Azerbaijani-Turkic words. Secondly, compound nouns are constituted from borrowed words. The compound nouns formed from native Azerbaijani words have been created through various methods. One method involves the combination of two simple words with different meanings (e.g. *ayaqqabı*(shoes) (6,40); *sacayaq*(tripod) (6, 115); *qayinata* (father-in law) (6,153). Other methods involve the combination of synonym words (e.g. *:arpa-buğda*" (barley-wheat) (6.57) and "*kölə-qaravaş*" (slave-servant) (6,77); the combination of antonym words (e.g.: *ölüm-dirim* (life-death) (6.31) and *dərə-təpə* (valley-hill) (6.34), *sağır-sayruluq* (6,115) or the combination of the words where the second part not used independently (*tana-tolub* (heifer) (6,34)).

The compound nouns formed by incorporation of borrowed words. The occurrence of this particular category is minimal in "Oghuzname". The compound nouns of Arabic-Persian origin (e.g.: *sərxoş*(drunk) (6,109), *meyxanə* (tavern) (6,164)), and compound nouns with one borrowed component (e.g.: *əql-us* (6,99), *bun dəmi* (6,176)). In the context of the spoken language, the word *əql-us* has evolved phonetically into *ağıl-huş* (mind-sense). The word *bun dəmi* (6,176) is no longer in current use.

2. Compound Adjectives. Compound adjectives in "Oghuzname" are formed through several patterns:

-Repetition of the same adjective: *uzağ-uzağ* (far-far), *ulu-ulu* (great-great) (6,32);

-Combination of a noun and a derived adjective: *öküz buynuzlu* (ox-horned), *inək buynuzlu* (cow-horned) (6,29).

- Combination of a numeral and a derived adjective (*iki könüllü* (two-hearted), *iki gözlü* (two-eyed) (6,71); Combination of a simple and derived adjectives or antonyms (e.g., *uzunayaqlı*-long-legged (6,27), *baylu-yoxsullu*-(rich-poor) (6,174); These words have become archaic in modern Azerbaijani.

- Compound adjectives where the second component is not used independently (e.g., *əgri-bügri* (crooked) — now *əyri-üyrü* in modern usage);
- No compound adjectives with borrowed components are found in the language of "Oghuzname".

3. Compound Verbs. As is well established, native (Turkic) words play a primary role in the formation of compound verbs in the Azerbaijani language. However, under the influence of Arabic and Persian, borrowed elements have also entered the

language and participated in the creation of compound verbs, particularly as the first component. In the Arabic and Persian verbalization of words, Azerbaijani auxiliary verbs have played a crucial role. It is important to note that compound verbs formed with auxiliary verbs are more productive than other types of verb formations in Azerbaijani. "Oghuzname" is a prime example of this productivity. The auxiliary verbs *olmaq* (to be), *etmək*, *eləmək*, and *qılmaq* (to do/make) combine with both native and borrowed words to form numerous compound verbs: Examples: *qaranu* (*qaranlıq olmaq*) (to become dark) (6,87), *lağ eyləmək* (to mock) (6,92), *calaq etmək* (to graft/splice) (6,84), *şükür qılmaq* (to give thanks) (6,168). Compound verbs consisting of a borrowed word followed by an auxiliary verb are also present in the "Oghuzname" language, albeit with low frequency. For instance, *qane olmaq* (to be satisfied) (6.99) and *möhtac eyləmək* (to impoverish) (6.22).

Compound verbs consisting of a noun and an independent verb are also frequently encountered in the vocabulary of the Oghuzname. Such compound verbs are expressed in the form of phraseological combinations that express a figurative meanings. For instance, *gönü çıxmaq* (to be sick and tired) (6,74), *yüz vermək* (to be too soft to someone) (6,80), *dilini tutmaq* (to hold one's tongue) (6.83), and *könül vermək* (to give one's heart) (6.174) etc.

Compound verbs in the Oghuzname language are characterized by a relatively limited prevalence of those consisting of a borrowed word followed by an independent verb. For instance, *oruc tutmaq* (to fast) (6.48), *salam vermək* (to greet someone) (6.107), and *dərd görmək* (to suffer) (6.119) etc.

Compound verbs, which consist of two constituent verbs, are also employed to a certain extent in the "Oguzname". For instance, *sürüyü bilmək-sürüyə bilmək* (to know the herd- to be able to drive) (6,36) and *çıqa gəlmək-çıxıb gəlmək* (to come over) (6,166) etc.

Compound verbs with this type of content in the language of the monument are observed in our modern literary language in an almost archaic and morphologically changed state. That is to say, they are observed with the first components of the -a² and -ib⁴ verb conjugation suffixes. 4. Compound adverbs. Compound adverbs employed in the language of the "Oguzname" are also a minority, and their formation methods are fundamentally analogous to those in our modern literary language. For instance, *ayaq-ayaq* (step by step) (6,165), *bir-bir* (one by one) (6,36), and *günü gündən* (day by day) (6,154).

Rəyçi: Gülarə Abdullayeva fil.ü.f.d., dosent